

Contribuții privind frământările sociale din comitatul Hunedoara după răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan (1784—1790)

M. CERGHEDEAN

Răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan a fost rezultatul unui proces îndelung de acumulări și frământări sociale generate de însăși evoluția societății omenеști. Aceste frământări, care au premers răscoala, sînt de natură nu numai să explice viața socială a epocii, cauzele adinci ale izbucnirii din toamna și iarna anului 1784, ci ele fac legătura între răbufnirile anterioare ale maselor asuprite de iobagi, fac dovada luptei neînterupte a poporului român împotriva exploatării.

După cum se știe, răscoala a lovit puternic edificiul feudal, dar nu a rezolvat principalele contradicții care îl măcinau, frământările sociale care au urmat răscoalei fiind o dovadă a acestui fapt. Pe de altă parte, situația grea în care continua să trăiască țărănimea dependentă genera alte frământări, care sub cele mai diferite forme a continuat lupta înfrîntă pentru moment prin puterea armelor „bunului împărat“.

În lucrarea de față ne propunem să punem în evidență aceste frământări, care au urmat anului 1784, în unul din cele mai afectate comitate, comitatul Hunedoara.

Îngrozită de răscoală și de eventualitatea unei reizbucniri, nobilimea era preocupată doar de reprimarea cît mai drastică a țărănilor. „Corifeii și cei mai de frunte culpabili ce se vor prinde să se pedepsească fără întârziere, încă în aceste zile de iarnă... De asemenea, să se pedepsească în mod exemplariu și popii români... Eară în locurile unde s-au născutu tulburările, să se pedepsească nu numai corifeii dar și județii și jurații...”¹⁾ propunea nobilimea comitatului Hunedoara contelui Iankovics. Nici o măsură pentru ameliorarea situației țăranului dependent nu s-a propus din partea nobilimii, tot zelul fiindu-i concentrat pentru pedepsiri, despăgubiri și luarea masurilor pentru prevenirea unor noi ridicări la luptă. Insuși împăratul sfătuiește nobilimea să se tempereze că doar n-are să țină gardă la poarta fiecărui castel nobiliar²⁾.

După înfrîngerea răscoalei, situația țărănimii a fost și mai mult agravată de excesele nobililor, ale armatei și ale autorităților. În satul Gîntaga, soldații aduși se poartă „ca regii“, nobilii înarmați îi terorizează noaptea³⁾, iar la Tămășești și Dincu Mic nobilii se adresează țărănilor cu cuvinte înjositoare (călăi, hoți), amenințîndu-i permanent. Armata și executorii veniți în comune erau întreținuți de săteni, fără ca să plătească cele consumate. La Gîntaga au venit 3 comisii, care întreținute de săteni nu au plătit nimic. La Tămășești au venit 10 oameni ca executori, care pe lingă întreținere au primit și plată în bani. Pentru armată, sătenii au dat diferite produse. La Tămășești s-au dat 7 care de

fin, 70 măsuri ovăz, 14 măsuri grâu, lemne, 1 bou dus la Deva⁴⁾. În satul Rădulești s-au dat pentru magazia centrală a armatei din Deva 150 măsuri ovăz, 50 măsuri de grâu, 14 clăi de fin, unsoare, o vacă etc. Nici armata nu a plătit nimic pentru produsele predate de țărani⁵⁾.

Stăpînii locali, la rîndul lor, fac tot posibilul pentru a obține cît mai multe produse și bani, profitînd de înfringerea țăranilor. În satul Glod, țăranii se plîng că de 18 ani au plătit pentru o sesie întreagă 5 florini renani și 51 creîțari și un porc mijlociu. După răscoală nobilul le pretindea de fiecare casă cite 2 florini renani și 33 creîțari chiar dacă sînt 20 de case pe o sesie. În plus mai trebuie să aducă la curte lemne de foc, să dea un grăsun etc.⁶⁾. În comuna Tămășești, nobilii au luat de la țăranii 5 bucăți de pămînt pe care le-au trecut în cadrul alodiului. De asemenea, au interzis țăranilor să se mai folosească de pădure. La fel s-au luat pădurile și un munte celor din Pui. Pentru a înțelege condițiile de viață impuse de nobili țăranilor imediat după înfringerea răscoalei amintim că acel om care a luat o vită în timpul tulburărilor a fost obligat să o plătească de două ori⁷⁾.

Situația țăranimii din comitatul Hunedoara, ca și a celei din întreaga Transilvanie, nu s-a îmbunătățit nici în anii următori. Conscripția ordonată de Iosif al II-lea în anul 1785 este o dovadă în acest sens prin datele pe care le conține. În Țara Hațegului țăranul era la dispoziția nobilului care singur hotăra numărul zilelor de robotă pentru fiecare în parte. În același sat, unii prestează 2 zile de lucru cu 4 boi, alții 3 zile cu 4 boi, iar alții 2 zile cu 2 boi⁸⁾. Mai semnificative sînt plîngerile țăranilor adresate diferitelor autorități. Țăranii din Gîntaga și Covragiu arată că lucrează pentru domeniu 4 zile pe săptămînă iarna și 6 zile pe săptămînă vara⁹⁾, cei din Furcșoara în plîngerea lor arată că au lucrat la vie și la plug cite 4 zile pe săptămînă, astfel că pentru lucrul pămîntului lor nu le mai rămîne timp suficient. Dată fiind această situație ei cer ușurarea de robotă¹⁰⁾.

După răscoala lui Horea robota nu numai că nu a fost redusă, dar în unele cazuri se constată o agravare a ei. Astfel, colonii Ștefan Muntean și Radu Muntean se plîng la 5 mai 1785 împotriva domnului lor că au fost îngreunați cu robotă peste măsură, arătînd că stăpînul a modificat contractul după care ei erau iobagi. Din vremea tatălui lor nu au servit mai mult de 2 zile pe săptămînă. În urma cercetărilor însuși nobilul arată că începînd din toamna anului precedent, colonii au lucrat în adevăr 4 zile pe săptămînă avînd obligația doar de 3 zile¹¹⁾. Tot pentru robotă agravată se plîng și țăranii din Brănișca și Sirbi¹²⁾. Inseși autoritățile se simt obligate să intervină pentru stabilirea raporturilor dintre nobil și iobag, pentru fixarea obligațiilor fiecăruia¹³⁾. În același sens intervine și comitatul Hunedoara printr-un ordin pentru cercetarea plîngerii corăbierilor din satul Surduc și a iobagilor din Gurasada¹⁴⁾. Remarcăm aici că de agravarea situației țăranilor au fost afectați și corăbierii de pe Mureș, oameni care se bucurau de anumite privilegii. Pretențiile de robotă ale nobilimii ajung astfel încît contele Iankovics cere comitatelor să intervină pentru ca țăranii să nu mai fie folosiți la robotă în zilele de duminică și sărbători, să înceteze abuzurile în această privință¹⁵⁾.

Obligațiile țăranilor față de nobil nu se rezumau numai la robotă. În plîngerile țăranilor se arată că nu numai numărul zilelor de robotă a fost sporit, ci și dijma în produse, în unele cazuri pretinzîndu-se și produse care pînă atunci nu se dădeau. În acest sens se plîng locuitorii

din Boşorod şi Chitid împotriva lui Banfi Sandor arătînd că ei din bătrîni au prestat 2-3 zile de robotă pe săptămînă, iar dijmă au dat 3 vedre de vin şi un berbec. După răscoală (plingerea e datată 7 mai 1875) domnul pretinde după fiecare „moşie“ o claie de fin, o măsură de ovăz, o cupă de unt, o găină, 10 ouă, 100 de melci sau 1 florin renan. Deoarece în hotarul satului nu erau melci, fiind adunaţi pentru stăpînii numeroşi din sat, de regulă, aceştia se plăteau în bani. În plus stăpînul mai pretindea de la supuşii săi 80 cupe de vin, o pereche de cîrnaţi de cap de familie, iar pentru o moştenire trebuia plătit domnului 100 de crei-tări ¹⁶⁾.

Pentru a ne da seama de numărul şi varietatea sarcinilor iobagilor credem că este util să le înşirăm aşa cum rezultă ele din plingerea supuşilor nobilului Haller Ioan din satele : Tisa, Gurahonţ, Ohaba, Fintoag, Panc-Sălişte, Cozia, Roşcani, Mihăieşti, Răduleşti etc. După afirmaţiunile ţăranilor fiecare casă era datoare : la 15 zile de robotă, să are în fiecare săptămînă un teren cu 4 boi sau o zi de robotă pe săptămînă, să predea din produsele pămîntului lor cîte 11 măsuri, să aducă fiecare un stînjien de lemne, de asemenea, 5 bucăţi de lemn de 2½ stînjieni de lungi, pe an să aducă la curte o găină, 10 ouă şi o măsură de untură. Pe lîngă acestea satele mai erau obligate să transporte 70-80 care de griu din comune, să aducă la casele moşierului lemne pentru construcţie, scinduri, piatră, cărămidă, ţiglă, fără plată, cu vitele proprii. Fiecare sat trebuia să plătească valoarea a 25 măsuri de vin, să dea 30 măsuri de prune, 50-60 cîble de ovăz, iar dacă nu rodea să-l răscumpere în bani. Fiecare casă mai era obligată să predea zdrenţe pentru moara de hîrtie sau cămăşi de pînză în valoarea acestora. În continuare ţăranii se mai plîng de faptul că unele pămînturi au fost luate pentru diferite construcţii ale domeniului ¹⁷⁾. Simpla înşiruire a acestor obligaţii vorbeşte de la sine despre situaţia în care se afla ţărănimia pe domeniul Haller.

Au fost iobagi care au avut anumite învoieli cu stăpînul pămîntului. În anii următori răscoalei şi aceştia au fost îngreunaţi cu sarcini suplimentare. Ţăranii din Balşa şi Geoagiu au răscumpărat serviciile lor mai înainte, urmînd să plătească 100 florini, să cultive în folosul stăpînului o vie şi să cosească un fînăţ. La 1785, domnul nu a mai acceptat vechiul contract şi pretindea 200 florini, a mărit întinderea viei cerînd iobagilor să o muncească în întregime ¹⁸⁾. Chiar sarcinile oamenilor care au servit nobililor pe baza unui contract în această perioadă au fost agravate. Ţăranii din Cerbia arată că în baza contractului aveau obligaţia la 3 zile de muncă în timpul secerişului. Treptat munca a fost sporită la o săptămînă şi apoi la 2 săptămîni, în acelaşi timp trebuind să mai dea 1/4 din produsele pămîntului şi să plătească 22 guldeni în bani. Faţă de această situaţie ei pretind să fie lăsaţi să trăiască fără nici un fel de serviciu faţă de nobil ¹⁹⁾.

Preocupaţi doar de sporirea propriilor venituri, nobilii din comitatul Hunedoara adeseori deposedau ţăranii de pămînturile pe care le aveau în folosinţă. Astfel, s-au întîmplat lucrurile la Ilia cînd nobilul Varadi a arat 4 holde din pămîntul ţăranilor Polca Istoc, Marc şi Petru ²⁰⁾. Nobilii din Gîntaga şi Covragiu au tăiat un canal pentru o moară ce trecea pe pămînturile ţăranilor, fapt care a provocat degradarea terenurilor respective. Cu toate acestea se pretindea ţăranilor să-şi achite în continuare sarcinile pentru pămîntul degradat ²¹⁾. Atunci cînd interesele lor o cer, nobilii opresc funcţionarea unor mori. Ion Bîrlovan din Strei-sîngeorgiu se plînge împotriva lui Csisci Daniil că a ordonat luarea apei

de la moara veche, cauzînd prin acestea mari pagube comunei²²⁾.

În folosirea pădurilor, țăranii întîmpină din partea nobililor noi și noi opreliști. Nobilii nu numai că restrîng dreptul de folosire a pădurilor, pretinzînd bani pentru folosirea acestora, ci uneori iau pădurile țăranilor, oprindu-i să le mai folosească. Locuitorii din Rapolt și Uroi se plîng împotriva nobilului din Rapoltu Mare că le-a luat pădurea și i-a oprit să se mai folosească de aceasta²³⁾.

Sistemul arendării moșiilor în Transilvania spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea a cunoscut o extindere tot mai mare. Aceasta însă se făcea în condițiile păstrării vechilor relații de exploatare a pămîntului. În aceste împrejurări arendarea nu însemna altceva decît o sporire a obligațiilor țăranilor. O dovadă în plus a acestui lucru este și plîngerea locuitorilor din Peșteana Mare prin care cer ca nobilul Zeik Ianoș să arendeze moșia direct colonilor. Ei arată că arendatorul imediat ce a preluat moșia a și introdus 4 zile de lucru pe săptămînă²⁴⁾.

În afară de obligațiile față de stăpînul pămîntului, țăranul dependent trebuia să plătească și statului. Dacă statul, după răscoala lui Horea, a încercat unele reglementări pentru ameliorarea situației țăranului, toate urmăreau în primul rînd să facă din acesta un contribuabil capabil să satisfacă cerințele tot mai mari ale visteriei imperiale. Totuși situația țăranilor era de așa natură încît încasările se făceau cu multă greutate, astfel că adeseori percepatorii făceau apel la asistența militară. În satele Mada, Balșa, Poiana executorii veniți nici nu sînt luați în seamă, în timp ce în casa percepătorului din această zonă mai erau 2 creițari. Pentru a evita multele contribuții pe care trebuiau să le presteze, țăranii din satele amintite s-au înscris ca mineri²⁵⁾. La Baia de Criș percepătorul Moise Ribiței, de asemenea, informează comitatul că întîmpină mari dificultăți cu ocazia întocmirii formelor pentru impuneri²⁶⁾. Nu numai țăranii, dar și nobilii cu o sesie din Zărand nu mai plătesc. Percepătorul raportează comitatului în 1785 că acești oameni din satele : Tomești, Grohot, Leasa, Strîmba, Măgulicea, Birtin, Tisa și Crișcior refuză să mai plătească, iar pentru încasările în satul Leasa solicită asistență militară²⁷⁾.

Obligații aveau țăranii și pentru întreținerea armatei. Aceste obligații în condițiile de după răscoală erau și mai greu de îndeplinit. Chiar comitatul raportează că e imposibil să se încaseze subsidiile pentru armată după „tumult” deoarece sînt foarte multe restanțe. Pentru a se putea obține totuși ceva se propune execuția militară²⁸⁾. Pentru a ne face o imagine de cîntărește a acestei contribuții amintim obligațiile comitatului Hunedoara numai față de regimentul Leopold — Hetruria pe luna decembrie 1875. Unităților acestuia trebuia dat : 9 889 porții de piine, 11 253 porții ovăz, 11 253 porții de fin²⁹⁾. În timpul răscoalei și după răscoală soldații purtîndu-se „ca regii”³⁰⁾ în sate, însuși contele Iankovics se vede silit să dea dispoziții pentru cercetarea plîngerilor sătenilor și despăgubirea acelor care au dat contribuții pentru armată³¹⁾. Privind comportamentul soldaților în sate mai amintim cîteva fapte. În plîngerea sa Rus Rusan, jurat din Banpotoc, arată că în timp ce conducea un soldat pentru încartiruire acesta i-a înfipt lancea în spate, răminînd nenorocit și muritor de foame, deoarece nu mai poate să muncească³²⁾. Ceva mai tîrziu, în 1789, un ofițer care se ocupa cu aprovizionarea armatei în satele Rapoltu Mic și Rapoltu Mare pretindea sătenilor să vîndă pe un preț foarte mic produsele lor. Mai mult, obliga pe

primarii satelor să-i dea găini, ouă, pui și smântină. Chiar pretorul în raportul său arată că acest lucru e imposibil, deoarece nici oamenii nu au mâncare de ajuns³³).

Abuzuri făcea nu numai armata ci și autoritățile locale, stăpînii pămîntului sau slugile lor. La Totești, pretorul a luat calul unui satean fără consimțămîntul acestuia. În același sat s-a interzis țăranilor să-și mai ducă vitele la păscut, acestea slăbind astfel că nu mai erau apte de muncă, după cum se plînge comunitatea³⁴). Impotriva administratorului Benkő Istvan din Leșnic, comitatul a primit mai multe plîngerii pentru că a bătut pe diferiți țărani din Muncelu Mic, Leșnic și Tîmpa pe motiv că țăranii respectivi au refuzat să presteze anumite munci pretinse peste obligațiile lor³⁵).

Pentru a întregi imaginea situației țăranimii în anii care au urmat răscoalei lui Horea trebuie amintită foametea care în anul 1787 s-a făcut simțită în mod deosebit, astfel că autoritățile locale se văd obligate să-și informeze superiorii că unii locuitori din lipsă de grîne pleacă în Banat pentru a se aproviziona³⁶). Vicejudele din Ciula Mare arată că este lipsă nu numai de cereale necesare pentru hrană, ci și de semințe fiind periclitată însămințările de toamnă³⁷), iar administratorul domeniului Hunedoara arată că poporul este atît de infometat că înainte de a începe lucrul cere piine³⁸). În loc de mîncare însă țăranii erau bătuți după cum se arată în plîngerea țăranilor din Gîntaga³⁹). Dar cea mai semnificativă este ancheta din casă în casă făcută de primarul satului Rădulești la data de 1 februarie 1787. Socotind cîte o măsură de cereale ca necesară pe cap de locuitor, primarul dă o situație a celor 55 de familii precizînd cîte luni mai au cereale pentru hrană. Din această situație rezultă că 19 familii cu 95 de suflete nu mai au nimic, 9 familii cu 62 de suflete mai au cereale pentru o lună, 4 familii cu 24 suflete au hrană pentru 2 luni, o familie cu 12 suflete are cereale pentru 3 luni, o familie cu 6 suflete are hrană pentru 4 luni, 6 familii cu 38 de suflete au cereale pentru 6 luni, 2 familii cu 13 suflete pentru 7 luni, o familie cu 17 suflete pentru 8 luni, 3 familii cu 16 suflete pentru 9 luni, 2 familii cu 6 suflete pentru 10 luni, 2 familii cu 12 suflete pentru 11 luni, 3 familii cu 15 suflete pentru 12 luni și 2 familii cu 12 suflete pentru 13 luni⁴⁰). Dacă socotim că prima lună în care se puteau obține cereale din producția nouă este începutul lui iulie înseamnă că 34 de familii cu 199 de suflete, adică 61 la sută din numărul familiilor și 62 la sută din numărul populației nu aveau cu ce trăi pînă la prima recoltă. Se impun atenției și cele cîteva familii la care apare un plus oarecare de cereale. Credem că acest plus nu era întîmplător și că este rezultatul unei stratificări în rîndul țăranimii care se conturează tot mai mult la sfîrșitul secolului al XVIII-lea în lumea satelor noastre. Această stratificare a făcut posibilă apariția unei pături înstărite în sinul căreia elementele unei economii de tip nou își vor face simțită prezența tot mai mult.

Situația țăranimii din comitatul Hunedoara după răscoala lui Horea, excesele nobilimii, ale armatei și ale autorităților precum și amintirea proaspetelor evenimente făceau ca în sinul ei să se manifeste cele mai felurite forme ale luptei de clasă. Nobilimea și statul austriac luaseră suficiente măsuri pentru a preveni o nouă ridicare de proporțiile celei din 1784. Cu toate acestea, rezistența țăranimii față de nobili în această perioadă este din plin atestată, chiar în actele oficiale. Plîngerile nobililor că țăranii refuză să mai muncească, amenință sau iau drumul

codrului pentru ca astfel să lovească în asupritorii lor, sînt deosebit de frecvente.

Cu toată teroarea introdusă după răscoală, țăranii refuză să mai presteze serviciile iobăgești. În acest sens se plînge Clara Horsangi împotriva colonilor săi din Vălișoara, Fornădia și Ciinel, arătînd că nu mai vor să presteze serviciile pe pămînturile nobiliare și refuză să-și mai achite obligațiile pe care le au. Bineînțeles, ea cere constrîngerea țăranilor și asistență militară⁴¹⁾. La fel stau lucrurile la Deva, țăranii refuzînd să presteze atît muncile cît și să achite contribuțiile,⁴²⁾ iar oamenii din Bulzești, aparținînd domeniului, în loc de 60, cîți erau obligați la muncă au venit doar 4 : un bărbat, o femeie și doi copii. Din Uibărești, Ribicioara și Grohot, unde sînt obligați la lucru întreaga comună, nu a venit la lucru nici un om, deși au fost chemați⁴³⁾. Pretorul din Geoagiu raportează că nici un iobag nu mai vrea să muncească de la răscoală. (Actul e datat 6 februarie 1785)⁴⁴⁾. Așadar, obligațiile feudale erau motivele pentru care s-au ridicat țăranii și pentru care continuă lupta lor chiar și în condițiile în care răscoala era înfrîntă. În Țara Hațegului, la Ponor și Ohaba, iobagii au refuzat să secere un pămînt lăsîndu-l în părăsire, de asemenea, au refuzat să mai lucreze la grădina domnului și nu au mai dat dijma după boi⁴⁵⁾. Pentru aceleași motive la Pișchintși⁴⁶⁾ și la Stănița⁴⁷⁾, nobilii cereau asistența autorităților și a armatei, iar la Poiana, Lupuț Aron a fost arestat și pus sub pază, tot pentru motiv că neagă robota⁴⁸⁾.

Sînt atestate acte de refuz și din partea meseriașilor satelor. La Peștișu Mare, stăpinul, după ce arată atitudinea ostilă a țăranilor față de nobili, se plînge împotriva dogarului care a refuzat să-i mai lucreze spunînd: „Vezi fi bun vin gyen leagă la vase. Nu lucrez nici pentru bani și lucrați cu alții“, iar fiul acestuia fiind pus la lucru răspunde : „Dute tu, eu nu mă duc“⁴⁹⁾.

Un alt aspect al rezistenței țăranilor este acela al amînării prestării serviciilor. Astfel, iobagii din Geoagiu, Visca, Poiana, Voia, Almășel, Techereu, ai nobilei Ponori Katerin, în primăvara lui 1785 au refuzat să mai lucreze. A urmat o înțelegere de a răscumpăra robota, a urmat și a doua înțelegere, dar pînă la urmă țăranii au refuzat orice fel de prestație⁵⁰⁾.

Agitațiile în mijlocul țăranilor în anul 1785 erau atît de mari că orice prilej era folosit pentru manifestarea nemulțumirilor lor. În satele Geoagiu și Almaș se arată într-un raport al comitatului către Guberniu că între domnii pămîntului și țăranii au apărut divergențe cu ocazia conscripției urbariale. Țăranii cu acest prilej au arătat că ei nu vor mai efectua vechea robota⁵¹⁾. În alt caz țăranii au împiedicat pe conscriptori să-și îndeplinească misiunea. Conscriptorul Ignatius Sere dai se plînge în acest sens că poporul nu numai că l-a împiedicat în desfășurarea conscripției, dar nemulțumiți, oamenii au năvălit asupra casei sale⁵²⁾.

Patenta din 22 august 1785, dată de Iosif al II-lea, interzice folosirea pentru viitor a termenului de iobag și acordă țăranilor dreptul de liberă strămutare. Se mai acordă țăranilor drepul să învețe meserii și să devină intelectuali. Se interzice izgonirea iobagilor din sesiile lor, precum și folosirea fiilor iobagilor la muncile de pe domeniu fără o înțelegere reciprocă⁵³⁾. Toate aceste drepturi însemnau o îmbunătățire în situația țăranilor, dar aplicarea lor a fost mult îngreunată pe de o parte, iar pe de altă parte ele nu rezolvau problemele esențiale ale țăranilor dependenți. Dovadă a acestui lucru este felul cum au reacționat ță-

ranii. Iobagii din Rapoltu Mare, Rapoltu Mic, Crișeni, Nădăștia de Jos, Chitid, Boșorod, Gurasada, Cîmpuri, Poiana, Almașu Mic, Porcurea, Bar-bura, Balșa și Mada înțeleg ordinul împărătesc că sînt liberi și de serviciile feudale. Țăranii refuză să mai muncească pe moșia nobililor, refuză să mai plătească chiar și datoriile anterioare⁵⁴). De asemenea, au refuzat să mai presteze muncile și țăranii din Vărmaga⁵⁵).

Această rezistență a țăranilor a fost de lungă durată, punînd în pericol situația economică a stăpînilor. În satele Toplița și Săcărîmb, de exemplu, țăranii au refuzat să mai lucreze 10 săptămîni, iar atunci cînd veneau la lucru, veneau tîrziu sau cînd ploua nu veneau de loc. Țăranii pretindeau că ei nu mai sînt iobagi și prin urmare nobilul nu putea să-i oblige la muncă. De pericolul creat, nobilimea era conștientă, arătînd și cerînd autorităților comitatense și militare asistență, deoarece culturile sînt în pericol⁵⁶), iar pămînturile nu mai pot fi puse în valoare. Frămîntările continuă pînă în anul 1787, astfel că nobilul Kemendi Mozes se plînge că a luat un pămînt de la o soră a sa cu oameni cu tot, dar nu poate să-l folosească, deoarece oamenii nu vor să mai lucreze, aceasta cauzîndu-i mari pagube⁵⁷). Atitudinea țăranilor față de muncile iobăgești este exprimată foarte bine de cei din Silvașul de Jos cu ocazia unei anchete întreprinse de vicejudele din Hațeg. Acuzați că nu vor să mai presteze serviciile, ei răspund : „Noi nye tzinym gie porunca împăratului care nya slobozit a nye muta giepe mosije. Și toamna să facă domnyi prav gie puske gen noi, în drept sub biru intra domnului Varady nom merdse. Om capetyies dumnyelui dace ei trerbuye ké noy nu putyem, kepeta“. Este cuprinsă în această afirmație a țăranilor nu numai atitudinea lor față de iobăgie, dar și felul cum au primit ei instrucțiunile împărătești de aplicare a patentei. Afirmațiile lor nu puteau să treacă neobservate de autorități și nobili. Ei sînt anchetați, arestați și bătuți. Și ca o adevărată concluzie, după aceasta, ei afirmă : „Atsasta ei slobozie gyela împăratu nostru“. Bineînțeles că și pentru această afirmație, țăranii au primit alte bîte⁵⁸).

În lupta lor împotriva exploatării și a nobililor, țăranii nu au rămas doar la refuzul de a munci sau la a constata ce înseamnă „slobozie gyela împăratu nostru“. În comuna Mihăilești, sătenii au intrat forțat în pădurea nobilei, pădure care le-a aparținut lor mai înainte⁵⁹). Au amenințat cu bătaia și au lovit pe nobili ori pe slugile acestora. Berbenița Dumitru din Băcia își amenință stăpînul cu bătaie⁶⁰), iar la Șoimuș, sătenii alungă pe executorii veniți să încaseze restanțele. După cum afirmă Ludovic Mara, perceptorul comitatului, în satul respectiv nu există nici un fel de jurisdicție și cere asistență militară⁶¹). La Bozeș, agitația în legătură cu publicarea patentei de liberă mutare a luat asemenea proporții că vicejudele din Geoagiu a trimis gornici să aducă pe agitatori, dar sătenii i-au bătut și le-au spart capul. A trimis alți 4 oameni, dar sătenii i-au atacat din nou, trîntindu-i la pămînt și strigîndu-le „hoți“. Mai mult, au spus unui gornic : „cînd ieși din casă să te cununi cu popa“. Alarmat de toate acestea, vicejudele din Geoagiu cere instrucțiuni⁶²). La Ohaba de sub Piatră, solgăbirăul Kenderesi a lovit un țăran. Oamenii în scurt timp l-au imobilizat și l-au dus forțat la autoritățile militare locale⁶³).

În iarna lui 1784 și tot anul 1785 nobilii și oamenii lor nu se simțeau în siguranță. Insuși vicecomitele comitatului raporta în 1785 : „Acum văd semne mult mai mari și mai vădite de cît anul trecut, al

furiei cu care românii vor căuta să se năpustească asupra noastră...“⁶⁴). Intr-un alt raport al Tabulei Continua către Guberniu, se arată, de asemenea, că poporul român în lunile ianuarie—februarie 1785 era agitat de corifeii din timpul răscoalei lui Horea la o nouă ridicare, iar popii români organizează conjurații⁶⁵).

În centrul atenției autorităților și a nobilimii au fost centrele de unde au pornit inițial țăranii. În iarna lui 1785 stăpînii din Crișcior cer asistență armatei în satul Crișcior și București, deoarece printre români se discută frecvent că nobilii vor fi stăpîni doar una-două luni. Odată cu înverzirea, ar urma o nouă ridicare⁶⁶). Comitatul informează Guberniul că și locuitorii din Curechui sînt agitați, iar pentru liniștirea lor cer staționarea în zonă a noi trupe⁶⁷).

Agitațiile din iarna lui 1784 și din anul 1785 au cuprins tot comitatul. La Rapoltu Mare și la Ilia încă în iarna lui 1784 se cere de către nobili să fie aduse noi unități militare, deoarece cele existente sînt considerate ca insuficiente pentru a asigura liniștea și securitatea lor⁶⁸). În satul Cinciș, de asemenea, locuitorii sînt agitați, punînd în pericol securitatea publică, după cum se afirmă în actele redactate de nobili sau slugile lor. Ca întotdeauna, se cere asistența armatei⁶⁹).

În Țara Hațegului, nobilimea e deosebit de speriată în anul 1785, deoarece sînt culese numeroase știri potrivit cărora se pregătea o nouă ridicare la luptă a țăranilor. Într-o scrisoare, comitatul se adresează vicecolonelului Karp, comandantul militar din Hațeg, cerîndu-i-se să supravegheze populația, deoarece cu ocazia târgurilor se propagă diferite zvonuri la fel ca în Zărând și care ar putea duce la tulburări⁷⁰). Dintr-o altă informare aflăm că în popor se discută că oamenii de pe Criș, refugiați în păduri, intenționează să meargă pe meleagurile Hațegului pentru a se ridica din nou⁷¹). Cu ocazia unei nedei populare, a fost surprinsă o discuție între doi țărani dacă să mai muncească sau nu nobilului din Clopotiva. Unul din țărani a spus că să nu mai servească stăpînului, iar dacă acesta îl va bate, să-l omoare, deoarece și așa vine primăvara și vor avea nobilii de lucru⁷²). Într-un alt raport se arată că țăranii din Ohaba de sub Piatră amenință că vor pieri cu atît mai mulți nobili, cu cît ei și armata vor mînuî mai cu cruzime bîta, iar în satul Nucșoara, țăranii spun plin de înțeles că se miră cum așteaptă nobilii începutul verii⁷³). Țăranii din părțile hațegane ale comitatului, în vara lui 1785 și-au fixat chiar și date pentru a începe lupta. În piața Hațegului, după cum ne informează viceșpanul local, gornicul din Bretea Română și primarul din Gîntaga au anunțat pe oamenii din târgul de la Hațeg că a doua zi (actul e redactat la 25 august 1785), în momentul cînd se vor trage clopotele, toți să se strîngă la Bretea Română și de aici să pomească să lovească conacele nobililor. La 12 august, primarul din Vîlcelele Bune a fost trimis la închisoare pentru faptul că înainte de a saluta pe nobil, a afirmat „Să fi sănătos jupîne că de astăzi încolo nu te mai vîd, că dumneavoastră ungurii, în astă săptămînă toți să pe-riți sau în haialaltă“⁷⁴). Credem că arestatul avea cunoștință de cele care urmau să se anunțe la Hațeg.

Tot în vara lui 1785 și în alte localități din Țara Hațegului, se vorbea despre o nouă ridicare, dar aceasta urma să aibă loc în toamnă. La Rușor, spre exemplu, au fost surprinse vorbe pline de înțeles ale unui țăran adresate altui țăran care muncea într-o vie : „Sapă, sapă că în vara asta noi bem zeama“ și „dacă va veni Horea, va fi ce să bea“⁷⁵). În satul Ostrov a fost prinsă de nobili știrea potrivit căreia românii

discutau între ei că după ce vor strînge recolta, ceea ce a fost împiedecat în toamna trecută (actul e datat 23 iulie 1785), vor sfîrşi în toamna aceasta⁷⁷). Situaţia era atît de încordată, încît autorităţile superioare au ordonat ca în Ţara Haţegului să se ia măsuri speciale de pază, deoarece „plebea valahă“ este foarte agitată⁷⁸).

Măsuri pentru linişirea ţăranilor şi prevenirea unei reizbucniri s-au luat pe întreg comitatul. Printr-un ordin se interzice vînzarea prafului de puşcă şi a plumbului la ţărani⁷⁹). Armele sînt luate de la ţărani chiar dacă la această operaţie se întîmpină greutăţi, aşa cum e cazul la Orăştie⁸⁰). Se interzic festivităţile religioase de noapte ale românilor⁸¹). Răsculaţii şi preoţii români sînt supravegheaţi de aproape, şicanaţi şi reclamaţi mereu. Impotriva preotului Popa Vasile din Vinerea, în 1786 nobilul se plînge cerînd scoaterea lui din comună. Ca participant la răscoală, preotul a fost arestat, purificat la Blaj şi numit ca preot în Vinerea, dar continuă să agite poporul⁸²).

Măsurile luate de autorităţi au reuşit să împiedice reizbucnirea unei noi răscoale, dar nu au reuşit să stingă revolta care mocnea în masele de ţărani. Ei aşteptau doar un prilej pentru a se ridica din nou.

Codrii hunedoreni au oferit adăpost celor nemulţumiţi şi mai înainte. După răscoala lui Horea, ei sînt mai colindaţi de toţi acei care voiau să scape de urgia nobililor şi a armatei împărăteşti. Intr-un raport către guvernul, comitatul arată că mulţi români şi-au părăsit casele şi sînt în păduri. Ei refuză să mai facă serviciile şi să mai plătească impozitele⁸³), iar în altul se arată că munţii şi pădurile comitatului sînt nesfîrşite şi de aici românii atacă pe nobili⁸⁴). Aceşti pribegi prin munţi reuşesc, în primăvara anului 1787 să ridice steagul răscoalei în zona Hălmagiului⁸⁵). Autorităţile sesizate de aceasta iau grabnice măsuri pentru a preveni ridicarea. Din anchetele întreprinse asupra unor ţărani care au căzut în mîinile autorităţilor, aflăm că mulţi dintre ei sînt foşti răsculaţi, alţii dezertori, organizaţi în cete şi acţionînd în diferite zone. Chiar dacă cifrele date în documente sînt exagerate, amintim spre exemplu că din Oradea, comitele scria disperat comitelui din Deva că o ceată de 2 000 de „predoni“ se îndreaptă spre Bihor, venind din comitatul Hunedoara. Pericolul era considerat aşa de mare că pentru a face faţă situaţiei sînt mobilizate unităţi militare din două regimente. Merită să fie amintită acţiunea unei alte cete care a trecut prin Arănieş, comitatul Hunedoara, şi a ocupat pentru un timp oraşul Beiuş⁸⁶). Impotriva acestora, armata a început vaste operaţiuni, fără să reuşească să-i prindă. După cum raporta comandantul Multz, „s-au împrăştiat tîlharii cei cu porniri primejdioase despre care se auzea că stăteau ascunşi în pădure“⁸⁷). Cine erau aceşti oameni, ne-o spun chiar ei, într-un fel deosebit. La 14 mai 1787 o ceată de haiduci — şi credem că nu greşim numindu-i astfel, au pătruns noaptea în casa notarului din Berza (azi Bîrsa, judeţul Arad), somîndu-l să le scrie cererea de graţiery. „Deoarece noi la ameninţările domnilor ne-am refugiat în păduri, cu toate că nu eram aşa de vinovaţi, domnii noştri aţi pornit după noi cu armată, cauzînd mai multă nenorocire sărăcimiei şi vedem şi noi că acest lucru este păcat, rugăm pe domnu pretor ca să intervină pentru graţieryea noastră, deoarece noi am vrea să renunţăm la această viaţă sălbatică şi din nou am vrea să ne supunem maiestăţii şi răspunsul îl aşteptăm cît mai curînd, căci dacă vedem că nimic nu se face ce a fost pînă acum, a fost nimica, dacă vedem că domnii nu vor să lase, vom arăta ce va urma...“⁸⁸). Armata nu a reuşit să-i prindă pe cei din pă-

duri, totuși răscoala nu a mai izbușnit. Comitele de Turda regreta că nu au fost prinși „tilharii“, dar consideră că : „, a fost bine că s-a scos oastea, deoarece aceasta a intimidat populația“. Cît de mult a fost intimidat poporul ne-o dovedește cererea de grațiere-ultimatum a haiducilor amintită mai sus.

Moartea lui Iosif al II-lea și vestea că nobilimea ar preconiza abrogarea unor legi date de împărat în favoarea țăranilor au provocat în comitatul Hunedoara noi tulburări. În primăvara lui 1790, la 6 aprilie, comitele cere insurecția nobilimii care să stea pregătită și să se adune la locul fixat în cel mai scurt timp. În Zărând sînt semnați 1 proto-pop greco-oriental, 4 popi și 5 țărani venind din comitatul Hunedoara, care ațîțau țăranii. Pentru a face față situației, se cere colaborarea comitatelor vecine⁶⁹).

Răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan a fost înfrîntă, dar ea a dat o puternică lovitură edificiului social, amenințîndu-l cu răsturnarea din temelii, a fost expresia izbucnirii fâțișe și violente a contradicțiilor sociale în perioada de destrămare a relațiilor feudale.

În condițiile represiunii răscoalei și a terorii introduse după răscoală, situația țăranimii din comitatul Hunedoara a fost mult agravată. Această agravare continuă a exploatării cuprinde întreaga perioadă studiată, încadrîndu-se în fenomenul general de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor. Plîngerile țăranilor din comitatul Hunedoara atestă sporirea rentei feudale mai ales sub forma rentei în muncă. Nobilii sporesc în această perioadă numărul zilelor de lucru și cuantumul prestațiilor în natură sau în unele cazuri pretind produse noi care pînă în această perioadă nu se dădeau. Pentru sporirea rentei, nobilii trec peste învoielile anterioare cu țăranii dependenți și chiar peste contractele cu țăranii, care servesc stăpînului de pămînt în condiții definite. Cererea tot mai mare de produse pe piață a făcut ca nobilii din comitatul Hunedoara să-și sporească alodiul de pe care să strîngă în întregime recolta, în vederea valorificării. Aceste produse erau însă obținute prin muncă iobăgească. Dealtfel, frecvent, chiar creșterea alodiului se face în dauna iobagilor. Întîlnim în comitatul Hunedoara și cazuri de arendare a pămîntului, care aducea după sine sporirea obligațiilor iobagilor și întregul șir de abuzuri ale arendașilor adăugate celor practicate de stăpînii moșilor.

Statul austriac, prins în războaiele europene și împotriva Imperiului Otoman, se zbătea într-o criză financiară nesfîrșită. Pentru a ieși din criză, sporește la rîndul său dările, care se strîngeau tot de la țăranii. Adăugînd la aceasta prestațiile către armată și abuzurile acesteia, mai ales imediat după răscoală, întregim imaginea situației țăranimii în perioada amintită. Nu se poate trece fără a pomeni foametea din 1787, care a dus în unele sate, pe mai mult de jumătate din familiile țăărănești, în situația de a nu avea cu ce trăi pînă la prima recoltă.

În această situație lupta țăranimii continuă, cu toate măsurile luate de nobilime și autorități, diferă doar formele. Începînd de la petiții, adresate autorităților și pînă la lupta cu arma în mînă, țăranii s-au ridicat împotriva nedreptății și exploatării. În plîngerile lor către autorități, țăranii își arată situația lor, abuzurile nobililor și ale slugilor acestora, prestațiile la care erau obligați, cerînd să li se facă dreptate.

Refuzînd să mai muncească și să-și îndeplinească celelalte obligații

față de nobili, țărănimea din comitatul Hunedoara lovea în baza economică a stăpînilor. Ca un fenomen caracteristic al acestei perioade este refuzul muncilor în masă și de lungă durată, astfel că apare pericolul ca moșiile să nu poată fi puse în valoare.

Conscripția din 1785 și patenta de liberă strămutare au fost înțelese de țărani ca măsuri care îi eliberau de toate obligațiile și atunci cînd autoritățile, la cererea nobililor, încearcă să-i oblige la prestarea serviciilor țărani reacționează violent, lovind și alungînd pe trimișii autorităților.

Evenimentele din toamna și iarna lui 1784 erau proaspete în mintea țăranilor. Amintirea lui Horea era un imbold și o speranță. Știrile culese de nobili și slugile acestora atestă frămîntările și chiar pregătirile pe care le făceau țăranii pentru o nouă ridicare. Potrivit atestărilor de care dispunem, aceste tulburări și pregătiri au fost mai numeroase în Țara Hațegului, pentru perioada analizată, unde țăranii își fixează date, locuri și semnele de pornire. Măsurile luate de autorități au fost însă de așa natură încît o ridicare de proporții nu a fost posibilă. Totuși, lupta cu arma în mînă nu a fost abandonată. Mulți foști răsculați și nemulțumiți au luat drumul codrului, pentru a lovi în exploatarea lor.

N O T E

1. Papiu — Ilarian, **Tesauru de monumene istorice pentru România**. Tomul III, București, 1864, pag. 401—402.
2. **Istoria României**, vol. III, București, 1964, pag. 777.
3. M. Cerghedeau, **Conscripția urbarială de la 1785 în Țara Hațegului**, în **Sargetia**, VIII, 1971, pag. 107.
4. Arh. stat. Deva, fond. Societatea de științe istorice și arheologice Deva, dos. 18/1785 (1).
5. Ibidem, dos. 17/1785 (4).
6. Ibidem, dos. 17/1785 (172).
7. Ibidem, dos. 18/1785 (2).
8. M. Cerghedeau, **Conscripția urbarială de la 1785 în Țara Hațegului**, în **Sargetia**, VIII, 1971, pag. 111.
9. Ibidem, pag. 112.
10. Arhivele statului Deva, fond. Comitatul Hunedoara, dos. 36/1785 (415).
11. Ibidem, dos. 36/1785 (1040).
12. Idem, colecția Societății de științe istorice și arheologice Deva, dos. 17/1785 (1053).
13. Ibidem, dos. 17/1785 (324, 1294).
14. Idem, fond. Comitatul Hunedoara, dos. 25/1784 (661).
15. Ibidem, dos. 26/1784 (632).
16. Ibidem, dos. 38/1785 (1016).
17. Arh. stat. Deva, fond. Societatea de științe istorice și arheologice, Deva, dos. 17/1785 (262).
18. Ibidem, dos. 17/1785 (953).
19. Ibidem, dos. 17/1785 (252).
20. Arh. stat. Deva, fond. Comitatul Hunedoara, dos. 25/1784 (475).
21. Ibidem, dos. 38/1785 (434).
22. Ibidem, dos. 1/1786).
23. Ibidem, dos. 41/1785 (271).
24. Ibidem, dos. 26/1787 (426).
25. Arh. stat. Deva, fond. Societatea de științe istorice și arheologice Deva, dos. 18/1785 (743).
26. Ibidem, dos. 12/1785 (840).
27. Arh. stat. Deva, fond. Comitatul Hunedoara, dos. 35/1785 (711, 857, 1124).
28. Idem, fond. Societatea de științe istorice și arheologice Deva, dos. 17/1785 (585).
29. Ibidem, dos. 12/1785 (851).
30. M. Cerghedeau, loc. cit., pag. 107.

31. Arh. stat. Deva, fond. Comitatul Hunedoara, dos. 26/1784 (638, 637, 310).
32. Idem, colecția Societății de științe istorice și arheologice Deva, dos. 12/1785 (212).
33. Idem, fond. Comitatul Hunedoara, dos. 18/1789 (116).
34. Ibidem, dos. 27/1787.
35. Ibidem, dos. 8/1786 (282, 283, 605).
36. Ibidem, dos. 27/1787 (553).
37. Ibidem, dos. 27/1788 (1234).
38. Ibidem, dos. 27/1787 (1670).
39. Ibidem, dos. 38/1785 (434).
40. Ibidem, dos. 27/1787 (625).
41. Ibidem, dos. 36/1785 (170).
42. Ibidem, dos. 26/1787 (11).
43. Arh. stat. Deva, fond. Societatea de științe istorice și arheologice Deva, dos. 18/1785 (738).
44. Ibidem, dos. 18/1785 (150).
45. Ibidem, dos. 18/1785 (168).
46. Ibidem, dos. 18/1785 (950).
47. Ibidem, dos. 18/1785 (2).
48. Ibidem, dos. 18/1785 (590).
49. Ibidem, dos. 18/1785 (49).
50. Ibidem, dos. 18/1785 (164).
51. Idem, fond. Comitatul Hunedoara, dos. 36/1785 (5521).
52. Idem, colecția Societății de științe istorice și arheologice Deva, dos. 18/1785 (4528).
53. Kovacs I., **Agitații țărănești în Munții Apuseni, după răscoala lui Horea, oglindite în documentele comitatului Turda, în Studii și cercetări științifice, seria a III-a, științe sociale, 3—4, anul V, iulie—decembrie, 1954, Cluj, pag. 574.**
54. Arh. stat. Deva, fond. Comitatul Hunedoara, dos. 40/1785 (1056).
55. Ibidem, dos. 40/1785 (3030).
56. Ibidem, dos. 40/1785 (3033).
57. Ibidem, dos. 26/1787 (1833).
58. Ibidem, dos. 26/1787 (1136).
59. Ibidem, dos. 26/1787 (134).
60. Ibidem, dos. 5/1790 (561).
61. Ibidem, dos. 9/1786 (370).
62. Ibidem, dos. 40/1785 (3120).
63. Idem, colecția Societății de științe istorice și arheologice Deva, dos. 18/1785 (1).
64. Kovacs I., loc. cit., pag. 577.
65. Arh. stat. Deva, colecția Societății de științe istorice și arheologice Deva, dos. 18/1785 (72).
66. Ibidem, dos. 18/1785 (161).
67. Ibidem, dos. 18/1785 (206).
68. Idem, fond. Comitatul Hunedoara, dos. 26/1784 (656—657).
69. Ibidem, dos. 40/1785 (418).
70. Idem, fond. Societatea de științe istorice și arheologice Deva, dos. 18/1785 (683).
71. Ibidem, dos. 18/1785 (3).
72. Ibidem.
73. Ibidem, dos. 18/1785, (6).
74. Idem, fond. Comitatul Hunedoara, dos. 40/1785 (52).
75. Idem, colecția Societății de științe istorice și arheologice Deva, dos. 18/1785).
76. Ibidem, dos. 18/1785 (1195).
77. Ibidem, dos. 18/1785 (1190).
78. Ibidem, dos. 18/1785 (1250).
79. Ibidem, dos. 17/1785 (37).
80. Ibidem, dos. 18/1785 (379).
81. Ibidem, dos. 18/1785 (1111).
82. Ibidem, dos. 3/1786 (61).
83. Ibidem, dos. 18/1785 (1).
84. Ibidem, dos. 18/1785 (198).
85. Kovacs I., loc. cit., pag. 577.

86. M. Cergheadean, *Prin codrli hunedoreni după răscola lui Horia*, în *Ritmuri hunedorene*, 1971.
87. Kovacs I., loc. cit., pag. 578.
88. Arh. stat. Deva, fond. Comitatul Hunedoara, dos. 30/1787 (865).
89. Kovacs I., loc. cit., pag. 578.

**CONTRIBUTIONS À LA CONNAISSANCE DES TROUBLES SOCIAUX SURVENUS
DANS LE COMITAT DE HUNEDOARA APRÈS LA RÉVOLTE
DE HOREA, CLOȘCA ET CRIȘAN
(Résumé)**

Après la jacquerie conduite par Horea, Cloșca et Crișan dans le comitat de Hunedoara, les nobles n'ont pas compris les véritables causes de la révolte et, loin d'apporter certaines améliorations à la situation des paysans, ils aggravent encore les charges de ceux-ci. Les corvées et dîmes de toutes sortes sont accrues sans cesse, y compris pour les paysans travaillant au service des nobles sur la base de contrats établis.

Outre les obligations dues au maître féodal, les paysans devaient payer également les contributions à l'Etat et contribuer à l'entretien de l'armée. Si à cela on ajoute les abus des fonctionnaires et de l'armée, ainsi que la famine de 1787, on a un tableau complet de la situation de la paysannerie. L'auteur souligne ainsi que le 1er février 1787, dans le village de Rădulești, 61% des familles et 62% de la population manquaient de réserves alimentaires suffisantes jusqu'à la prochaine récolte.

L'ensemble de cette situation et le souvenir encore frais des événements de 1784 ont créé un esprit révolutionnaire dans le sein de la paysannerie du comitat de Hunedoara.

Le refus de travailler, les menaces et les embuscades sont des formes de lutte contre l'exploitation. Le recensement foncier et la suppression de l'attachement à la glèbe ont été interprétés par les paysans comme des mesures en vue de leur affranchissement total. Mais les nobles et les autorités du comitat ont eu soin de leur faire comprendre le véritable sens des décrets impériaux, ainsi qu'il est arrivé par exemple à Silvașul de Jos.

Ayant sans cesse devant eux le spectre de la révolte de Horea, la noblesse et les fonctionnaires du comitat surveillent de près l'activité des paysans et réussissent parfois à surprendre des paroles ou des bruits laissant prévoir un nouveau soulèvement : ainsi dans le Pays de Hațeg au cours de l'été et de l'automne de 1785. Si les mesures prises par les autorités n'ont pas permis un soulèvement en masse, les paysans n'en ont pas moins poursuivi leur résistance armée dans les forêts et dans les montagnes. Qui sont exactement ces hommes qui se cachaient dans les forêts, ils nous le font savoir eux-mêmes dans leurs lettres de demande de grâce.

Les troubles qui ont marqué la période examinée sont un écho des événements de 1784, mais aussi une continuation de la lutte et de la résistance de la paysannerie contre l'exploitation.